

Carex brizoides L. en Phyteuma spicatum L. bij Bentheim

door

**G. DIRKSE (Maartensdijk), J. A. HOEKSTRA (Leusden) en
W. LOODE (Maartensdijk)**

In mei 1971 troffen wij in de omgeving van Bentheim, op minder dan 10 km verwijderd van onze oostgrens *Carex brizoides* L. en *Phyteuma spicatum* L. aan, vondsten die, hoewel buiten Nederland gedaan, o.i. toch vermeldenswaard zijn.

Blijkens KERN & REICHGELT (1954) is *Carex brizoides* op een enkele plaats in Zuid-Limburg en verder bij Weert gevonden. Meer recent zijn vondsten gemeld van Stolwijk (REICHGELT, 1956), Smilde (VAN OOSTSTROOM & MENNEMA, 1968) en Nieuwkoop (VAN OOSTSTROOM & MENNEMA, 1971).

In de eerste uitgave van de flora van KOCH (1934) worden alleen vondsten vermeld uit het oostelijke gedeelte van het gebied dat deze flora bestrijkt. In de tweede uitgave echter, worden ook Lingen en Freren als vindplaatsen vermeld (KOCH, 1958). Deze liggen ca. 30 resp. 40 km ten noordoosten van Bentheim. In de flora van MEYER & VAN DIEKEN (1947) is de soort niet opgenomen. VAN DIEKEN (1970) vermeldt echter, dat de soort in 1949 op Norderney werd gevonden. KÜSEL (1969) meldt enkele recente vondsten uit de omgeving van Hoya in het Weserdal. In de eerste uitgave van de flora van RUNGE (1955) wordt vermeld, dat de soort in Westfalen van 16 plaatsen bekend is. In de recente heruitgave van deze flora is het aantal plaatsen echter tot 30 gestegen (RUNGE, 1972). Deze gegevens wettigen het vermoeden, dat de soort zich uitbreidt, hetgeen ook door Runge in beide uitgaven van zijn flora wordt opgemerkt.

Wij vonden de soort ten noorden van het aardgasstation van Bentheim, aan de rand van het Bentheimerwald. Zij groeit daar massaal in de berm van de weg, over een afstand van ong. 50 m. De soort vormt plaatselijk dichte bossen van steriele scheuten met daartussen halmen met bloeiwijzen. Zij groeit samen met triviale soorten als *Urtica dioica*, *Lysimachia nummularia*, *Fragaria vesca*, *Ranunculus repens*, *Prunella vulgaris* en *Juncus inflexus*. In de zomer wordt de bermvegetatie gemaaid. De boomlaag, die de plaats beschaduwde, bestaat uit eik, beuk en haagbeuk. Aangezien voor het gasstation geen grondstoffen over de weg worden aangevoerd, is een adventieve vestiging van *Carex brizoides* op deze plaats minder waarschijnlijk. Men zou aan de aanvoer van steenslag (voor terreinverharding) kunnen denken.

De vondsten van *Phyteuma spicatum* in Nederland zijn in kaart gebracht door VAN STAVEREN (1972). Sinds 1950 is deze soort van 9 uurhokken vermeld. In Twente wordt de soort nog aangetroffen op een paar plaatsen in de omgeving van Denekamp (reeds lang bekend) en verder in recente tijd in Oele bij Hengelo. Ook is de soort in de vorige eeuw ten westen van Hengelo gevonden.

Onze vindplaats in het Bentheimerwald ligt dicht bij die van Denekamp dan bij de dichtstbijzijnde vindplaatsen die in Duitse flora's worden genoemd. RUNGE (1955) vermeldt als oude vindplaats Rheine (ong. 20 km ten oosten van Bentheim), maar de soort is er sinds jaren niet meer gezien. Van een andere oude opgave bij Burgsteinfurt (ong. 30 km ten zuidoosten van Bentheim) wordt de juistheid betwist. KOCH (1958) noemt de soort zeldzaam in het zuidoostelijke deel van het gebied dat zijn flora bestrijkt. De dichtstbijzijnde recente vindplaatsen zijn Iburg (RUNGE, l.c.) en Engter (KOCH, l.c.), beide ter hoogte van Osnabrück. VAN DIEKEN (1970) meent dat alle vroegere opgaven in N.W.-Duitsland, voor zover hij kon nagaan, op *P. nigrum* betrekking hebben.

De vondst bij Bentheim is dus de eerste in het Duitse grensgebied en een van de zeer weinige in geheel N.W.-Duitsland. Wij vonden de soort in het westelijke deel van het Bentheimerwald, langs de weg die ten zuiden van de bospercelen 55 t/m 60 loopt. Deze weg markeert ongeveer de grens tussen het oude loofbos en met naaldhout beplante terrein. In de berm van de met kolengruis verharde weg stonden, over een afstand van ong. 20 m, een dertigtal exemplaren. De met paardekastanjes beplante berm is ong. 2 m breed en helt zwak van de weg naar een greppel. In de berm troffen wij in de directe omgeving de volgende soorten aan: *Oxalis acetosella*, *Viola* cf. *riviniana*, *Stellaria holostea*, *Equisetum arvense*,

Stachys sylvatica, *Lonicera periclymenum*, *Festuca gigantea*, *Dactylis glomerata*, *Melica uniflora* (dominant), *Anemone nemorosa*, *Ajuga reptans*, *Geranium robertianum*, *Veronica montana* en *Glechoma hederacea*.

Literatuur

- DIEKEN, J. VAN, 1970. Beiträge zur Flora Nordwestdeutschlands. Jever.
- KERN, J. H. & TH. J. REICHGELT, 1954. *Carex*, in Flora Neerlandica I(3), p. 97–98.
- KOCH, K., 1934. Flora des Regierungsbezirks Osnabrück und der benachbarten Gebiete. Osnabrück.
- , 1958. Flora des Regierungsbezirks Osnabrück und der benachbarten Gebiete, 2. Aufl. Osnabrück.
- KÜSEL, H., 1969. Bemerkenswerte floristische und pflanzensoziologische Forschungsergebnisse aus dem Bremer Beobachtungsgebiet. Mitt. Flor.-soz. Arbeitsgem. N. F. 14, p. 47–67.
- MEYER, N. & J. VAN DIEKEN, 1947. Pflanzenbestimmungsbuch für die Landschaften Osnabrück, Oldenburg, Ostfriesland und ihre Inseln. Oldenburg.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN & J. MENNEMA, 1968. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1967. *Gorteria* 4(3), p. 33–42.
- & —, 1971. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1970. *Gorteria* 5(12), p. 269–280.
- REICHGELT, TH. J. 1956. Een merkwaardige vindplaats van *Carex brizoides* L. Correspondentieblad Rijksherbarium 1, p. 11.
- RUNGE, F., 1955. Die Flora Westfalens. Münster.
- , 1972. Die Flora Westfalens, 2. Aufl. Münster.
- STAVAREN, M. G. C. VAN, 1972. Campanulaceae van Nederland. Verslag doctoraal onderzoek, Leiden.

Zusammenfassung

Carex brizoides und *Phyteuma spicatum* sind in Holland wie in Nordwestdeutschland sehr seltene Arten. In 1971 wurden beide bei Bentheim (Niedersachsen, Bundesrepublik Deutschland) gefunden, anscheinend zum ersten Male in dieser Gegend.

Die Angaben über die Fundorte der beiden Arten im holländisch-deutschen Grenzgebiet werden zusammengefasst. *Carex brizoides* war bisher noch nicht im Osten von Holland gefunden worden. Die nächsten deutschen Fundorte liegen 30–40 km entfernt. Anscheinend breitet sich diese Art in den letzten Jahrzehnten allmählich aus. *Phyteuma spicatum* kommt im holländischen Grenzgebiet bei Denekamp und mehr westlich bei Hengelo vor. Die nächstgelegenen rezenten Fundorte in Deutschland sind bei Osnabrück.

Carex brizoides wächst an einem Wegrain am Waldrand, zusammen mit weit verbreiteten Arten. *Phyteuma spicatum* wächst ebenso an einem Wegrain mit angepflanzten Rosskastanien. Der Fundort liegt mitten im Forst Benteimerwald. Diese Art wird dort begleitet von *Anemone nemorosa* und *Melica uniflora*, sowie von trivialen Unkräutern.